

Editorial Message

จากความเหลื่อมล้ำสู่ความยั่งยืน: การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมของทุนผู้ช่วยพยาบาล กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

ศรีเกียรติ อนันต์สวัสดิ์ ปร.ด.¹ ธนภมณ ลีศรี ปร.ด.²
ศักดา ชำคม ปร.ด.³ ศรัญญา จุฬาริ ปร.ด.^{4,7}
จรรยาวัฒน์ ทับจันทร์ ม.ป.ป.ม.⁵ สุรดา โนนสุภาพ บธ.บ.⁶

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการให้ทุนการศึกษาหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาล โดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ซึ่งสนับสนุนเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษา ระยะสั้น 1 ปี และมีงานทำร้อยละ 100 ผลการศึกษาพบว่าการลงทุนทางการศึกษาสร้างผลตอบแทนทางสังคมที่หลากหลาย ทั้งต่อตัวผู้รับทุน ครอบครัว สถานบริการสุขภาพ และสังคมโดยรวม ผู้รับทุนมีรายได้เฉลี่ย 13,000-25,000 บาทต่อเดือน สามารถส่งเงินช่วยเหลือครอบครัว ปรับปรุงที่อยู่อาศัย ซ่อมยานพาหนะ และมีเงินออม ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลดภาวะ ความยากจนข้ามรุ่น ขณะที่สถานบริการสุขภาพได้บุคลากรที่มีทัศนคติที่ดี มีจิตอาสา และช่วยแบ่งเบาภาระพยาบาลวิชาชีพที่ขาดแคลน สะท้อนให้เห็นว่าการลงทุนทางการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าและสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ เพื่อสร้างพยาบาลรุ่นใหม่ที่ยืดหยุ่นพร้อมทั้งทักษะดิจิทัล สมรรถนะทางคลินิก และความเมตตาต่อมนุษย์

คำสำคัญ: ผลตอบแทนทางสังคม ผู้ช่วยพยาบาล กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา การพัฒนาที่ยั่งยืน

¹รองศาสตราจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการพยาบาลอนามัยชุมชน สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการพยาบาลจิตเวช สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

⁴รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

⁵พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ ประธานมูลนิธิเครือข่ายพยาบาลชุมชน

⁶เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

⁷ผู้ประพันธ์บรรณกิจ Email: saranya.c@sut.ac.th

From Inequality to Sustainability: A Social Return on Investment Analysis of the Certificate Program for Practical Nursing by the Equitable Education Fund

Srikiat Anansawas Ph.D.¹ Thanakamon Leesri Ph.D.²
Sakda Khumkom Ph.D.³ Saranya Chularee Ph.D.^{4,7}
Junyawat Tabjan M.P.P.M.⁵ Surada Nonsuphap B.B.A.⁶

Abstract

This article aimed to analyze the social return on investment (SROI) of the Certificate Program for Practical Nursing provided by the Equitable Education Fund (EEF), which provides educational opportunities for underprivileged and disadvantaged youth through a one-year short-term training program with a 100% employment outcome after graduation. The findings indicate that investment in education generates multidimensional social returns for scholarship recipients, their families, healthcare institutions, and society. Scholarship recipients earned an average monthly income of 13,000–25,000 Thai Baht, enabling them to support their families financially, improve their housing, purchase vehicles, and accumulate savings. Families experienced improved quality of life and reduced intergenerational poverty. Healthcare facilities benefited from the recruitment of personnel with positive attitudes, strong service mindsets, and a willingness to contribute, helping to alleviate the shortage of professional nurses and reduce workload burdens. This highlights that investing in education to address inequality is a cost effective approach that fosters sustainable development.

Keywords: social return on investment, practical nursing, equitable education fund, sustainable development

¹Associate Professor, Expert Consultant, Equitable Education Fund (EEF)

²Assistant Professor, School of School of Nursing, Institute of Nursing, Suranaree University of Nursing

³Assistant Professor, School of Psychiatric Nursing, Institute of Nursing, Suranaree University of Nursing

⁴Assistant Professor, School of Adult and Gerontology Nursing, Institute of Nursing, Suranaree University of Nursing

⁵Senior Professional Level Registered Nurse, Chairperson, Community Nursing Network Foundation,

⁶General Administration Officer, Practitioner Level Institute of Nursing, Suranaree University of Nursing

⁷Corresponding author Email: saranya.c@sut.ac.th

บทนำ

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทยที่ส่งผลกระทบต่อไปถึงความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นปัจจัยที่ 5 ของชีวิต นอกเหนือจากปัจจัยพื้นฐานด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค¹ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์และผู้ด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษาหรือพัฒนา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพและพึ่งพาตนเองได้

หลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาลเป็นหลักสูตรระยะสั้น 1 ปี ที่กสศ.ให้ทุนสนับสนุนตั้งแต่ปีการศึกษา 2563 ถึงปัจจุบัน มีสถาบันการศึกษาเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นจาก 5 แห่งในปีแรก เป็น 15 แห่งในปีการศึกษา 2567 และมีจำนวนผู้รับทุนเพิ่มขึ้นจาก 30 คน เป็น 522 คนตามลำดับ โดยผู้สำเร็จการศึกษามีงานทำร้อยละ 100² ความสำเร็จดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการลงทุนทางการศึกษาระยะสั้นที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตผู้เรียนและครอบครัวได้อย่างเป็นรูปธรรม การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) เป็นเครื่องมือที่ช่วยประเมินมูลค่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากโครงการหรือนโยบาย โดยแปลงผลกระทบทางสังคมให้อยู่ในรูปของตัวเงินเพื่อเปรียบเทียบกับเงินลงทุน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการให้ทุนการศึกษาหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาลของ กสศ. ต่อผู้รับทุน ครอบครัว และสถานบริการสุขภาพ โดยใช้กรอบแนวคิด SROI และการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับผลตอบแทนทางสังคมและการพัฒนาที่ยั่งยืน

การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (SROI) พัฒนามาจากการวิเคราะห์ต้นทุน-ผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis) แต่ขยายขอบเขตไปสู่การประเมินมูลค่าผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ที่ไม่สามารถประเมินผ่านราคาตลาดได้โดยตรง³ การวิเคราะห์ SROI มีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การกำหนดขอบเขตและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การทำแผนที่ผลลัพธ์ การเก็บข้อมูลและการกำหนดมูลค่าตัวแทนทางการเงิน (Proxy) การประเมินผลกระทบ และการคำนวณอัตราส่วนผลตอบแทนการศึกษา SROI ในโครงการด้านผู้พิการและผู้สูงอายุโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พบว่าโครงการพัฒนาผู้พิการทางสายตาให้เป็นหมอนวดไทยมี SROI เท่ากับ 1.18 สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ศึกษา SROI ของโครงการพัฒนาทักษะผู้สูงอายุอยู่ที่ 1.89–3.45⁴ และการทบทวนวรรณกรรมของ Banke-Thomas และคณะ ที่พบ SROI เฉลี่ย 3.20 ในโครงการสุขภาพที่สร้างการจ้างงานกลุ่มเปราะบาง⁵ แสดงให้เห็นว่าการลงทุนทางสังคมในกลุ่มประชากรเฉพาะสามารถสร้างผลตอบแทนที่คุ้มค่า

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for sustainable development) มุ่งเพิ่มขีดความสามารถของผู้เรียนในการดำเนินการเพื่อจัดการกับองค์ประกอบสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลง⁶ การศึกษาช่วยยกระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้รายได้ในครอบครัว ชุมชน และสังคมดีขึ้น⁷ จึงอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับรายได้ครัวเรือนอย่างยั่งยืน

ผลตอบแทนทางสังคมต่อผู้รับทุนและครอบครัว ประกอบด้วย ด้านรายได้และการมีงานทำ ด้านความมั่นคงของครัวเรือน และด้านสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิต โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านรายได้และการมีงานทำ ผู้รับทุนหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาลที่สำเร็จการศึกษาปีการศึกษา 2565–2566 ส่วนใหญ่ทำงานในภาคเอกชนร้อยละ 57.90 และภาครัฐร้อยละ 42.10 โดยมีรายได้อยู่ระหว่าง 7,400–25,000 บาทต่อเดือนในภาครัฐ และ 13,000–25,000 บาทต่อเดือนในภาคเอกชน⁸ ผู้รับทุนสะท้อนว่าการได้รับทุนช่วยให้มีงานทำที่มั่นคงและสามารถดูแลตนเองและครอบครัวได้ เมื่อเปรียบเทียบกับทางเลือกการทำงานที่มีรายได้ไม่แน่นอน ค่า SROI ที่ 2.772 ของทุนผู้ช่วยพยาบาล กสศ. สะท้อนว่าการลงทุนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นการลงทุนของรัฐที่มีความคุ้มค่าสูง โดยทุก 1 บาทที่ลงทุนก่อให้เกิดผลตอบแทนทางสังคมและเศรษฐกิจ 2.772 บาท หรือคิดเป็นอัตราผลตอบแทนร้อยละ 177.20 ซึ่งสูงกว่าการลงทุนในสินทรัพย์ประเภทอื่น

อย่างมีนัยสำคัญ⁹ ประโยชน์ส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้รับทุนและครอบครัว ทั้งด้านรายได้ การค้าจุนครอบครัว และการสะสมทรัพย์สิน ขณะเดียวกันสถานบริการสุขภาพได้รับบุคลากรที่มีคุณภาพช่วยลดภาระกำลังคน และภาครัฐสามารถลดภาระสวัสดิการพร้อมเพิ่มรายได้จากภาษี⁸

นอกเหนือจากผลตอบแทนที่ประเมินเป็นตัวเงิน ค่า SROI ยังสะท้อนคุณค่าทางสังคมที่ไม่อาจประเมินมูลค่าได้ทั้งหมด เช่น การเปลี่ยนบทบาทจาก "ผู้รับ" เป็น "ผู้ให้" การเสริมสร้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการเป็นแบบอย่างเชิงบวกในชุมชน⁸ ความสำเร็จของโครงการเกิดจากระยะเวลาการศึกษาที่สั้น หลักสูตรที่สอดคล้องกับระบบสุขภาพ ระบบสนับสนุนที่ครบวงจร และกลุ่มเป้าหมายที่มีความมุ่งมั่นสูง^{8,10} การวิเคราะห์ความอ่อนไหวยืนยันว่าค่า SROI ยังคงสูงกว่า 2 ในทุกสมมติฐาน สะท้อนความน่าเชื่อถือของผลการศึกษาและตอกย้ำว่าการลงทุนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนทางสังคมสูงและยั่งยืน^{6,7}

ด้านความมั่นคงของครัวเรือน ผู้รับทุนสามารถแบ่งเบาภาระครอบครัวโดยส่งเงินให้ทางบ้านเดือนละ 1,000–6,000 บาท ช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ส่งเสริมการศึกษาของน้อง และช่วยเหลือค่าครองชีพ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัวดีขึ้น⁸ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Public Health England ที่ระบุว่ารายได้และสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นปัจจัยกำหนดสุขภาพที่สำคัญ (Social determinants of health) โดยครอบครัวที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจะมีโอกาสเข้าถึงการศึกษา อาหาร ที่อยู่อาศัย และบริการสุขภาพที่เหมาะสม ส่งผลให้สุขภาพและคุณภาพชีวิตดีขึ้นในระยะยาว¹¹

ข้อค้นพบที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้รับทุนบางรายสามารถฟื้นฟูฐานทรัพยากรของครอบครัวได้ผ่านการได้หรือจัดหาที่ดินทำกินใหม่ รวมถึงการจัดซื้อยานพาหนะเพื่อใช้ประกอบอาชีพ⁸ การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพย์สินและการลงทุนของครอบครัวผู้รับทุนสะท้อนถึงกระบวนการสะสมทุน (Capital accumulation) ในระดับครัวเรือน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่มีนัยสำคัญต่อการลดความยากจนข้ามรุ่น สอดคล้องกับรายงานของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ที่ชี้ว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีรากฐานสำคัญจากความแตกต่างของโอกาสทางการเรียนรู้ และการให้ทุนการศึกษาที่นำไปสู่การมีงานทำอย่างมั่นคง ถือเป็นกลไกสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนยากจน¹² ในมุมมองด้านการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ แนวคิดของ Howard Gardner อธิบายว่าการศึกษาไม่ได้มีบทบาทเพียงถ่ายทอดความรู้เชิงวิชาการ แต่เป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถในการบูรณาการความรู้และประสบการณ์ (Synthesizing mind) ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต การทำงาน และการแก้ปัญหาในบริบทจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹³ ผลการศึกษานี้ที่พบว่าผู้รับทุนสามารถสร้างรายได้ ฟื้นฟูทรัพยากรของครอบครัว และยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน สะท้อนบทบาทของการศึกษาในฐานะการลงทุนด้านทุนมนุษย์ (Human capital investment) ที่ก่อให้เกิดผลตอบแทนทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคมอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

ด้านสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิต การเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัยของผู้รับทุนสะท้อนถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม โดยผู้รับทุนนำรายได้ไปปรับปรุงหรือจัดหาที่อยู่อาศัยที่มีสภาพมั่นคงและปลอดภัยยิ่งขึ้น รวมถึงการยกระดับสภาพพื้นฐานของที่อยู่อาศัยในกลุ่มชาติพันธุ์⁸ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Kemp และคณะ ที่ชี้ว่าที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมช่วยเพิ่มความปลอดภัย ลดอุบัติเหตุ ลดความเครียด เพิ่มความภาคภูมิใจในตนเอง และส่งเสริมสุขภาพกายและจิตใจของบุคคลและครอบครัว¹⁴

ด้านสุขภาพ ผู้รับทุนมีความเครียดและความกังวลลดลงเมื่อมีงานทำ มีความมั่นคงในชีวิต สามารถบริหารจัดการชีวิตตนเองได้ มีเงินออม และเป็นผู้นำครอบครัว⁸ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจิตทั้งห้าของ Gardner ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพด้านพัฒนาจิตเชี่ยวชาญ (Disciplined mind) จิตรู้สังเคราะห์ (Synthesizing mind) จิตสร้างสรรค์ (Creating mind) จิตรู้เคารพ (Respectful mind) และจิตรู้จริยธรรม (Ethical mind) อันนำไปสู่สุขภาพทางจิตใจที่ดี^{13,15} ผลลัพธ์ดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดสุขภาพทางจิตของ Keyes ที่เน้นอารมณ์เชิงบวก ความพึงพอใจในชีวิต และการทำหน้าที่ทางสังคมได้อย่างเหมาะสม¹⁶ ซึ่งสะท้อนในผู้รับทุนที่ปรับตัวได้ดี มีความภาคภูมิใจในตนเอง และได้รับการยอมรับจากครอบครัวและชุมชน

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาวะสอดคล้องกับทฤษฎีของ Maslow ที่อธิบายว่าเมื่อความต้องการพื้นฐานได้รับการตอบสนอง บุคคลจะมีโอกาสพัฒนาศักยภาพขั้นสูงมากขึ้น¹⁷ โดยผู้รับทุนเมื่อมีงานทำและรายได้มั่นคง ย่อมมีคุณภาพชีวิตและโอกาสพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาระยะหลังของ Oh ที่วิเคราะห์ข้อมูลระยะยาวจาก 3 ประเทศ พบว่ารายได้เริ่มต้น (Starting income) สามารถทำนายแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของความพึงพอใจในระยะยาวได้อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ความพึงพอใจทางการเงิน (Financial satisfaction) สัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจเริ่มต้นในระดับสูง ($d = 1.54$) สะท้อนให้เห็นว่าความมั่นคงทางการเงินมีผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาวะทางจิตใจ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มียาได้น้อยที่ความพึงพอใจมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้มากที่สุด¹⁸ ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน¹⁹ โดยผู้รับทุนหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาลได้รับทั้งความรู้ทางวิชาชีพและทักษะชีวิตจากการเรียนรู้และการสนับสนุนของสถาบันการศึกษา ทำให้สามารถปรับตัวในสังคมการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลตอบแทนทางสังคมต่อระบบสุขภาพ ประกอบด้วย การเพิ่มบุคลากรด้านสุขภาพ และการแบ่งเบาภาระพยาบาลวิชาชีพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเพิ่มบุคลากรด้านสุขภาพ ประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ท่ามกลางอัตราการเกิดที่ลดลงเหลือเพียงปีละ 500,000 คน ส่งผลให้ความต้องการบุคลากรด้านสุขภาพเพิ่มขึ้นในขณะที่กำลังคนมีจำกัด งานศึกษาของ นงลักษณ์ พะไยยะ และคณะ คาดว่าในปี พ.ศ. 2573 ประเทศไทยจะต้องการผู้ช่วยพยาบาลประมาณ 1,613–3,529 คน เพื่อรองรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง¹⁰ ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. 2573²⁰ ดังนั้นการผลิตผู้ช่วยพยาบาลผ่านทุน กสศ. จึงเป็นกลไกสำคัญในการตอบสนองความต้องการของระบบสุขภาพทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากผู้รับทุนผ่านการคัดกรองที่เข้มข้นและได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผู้รับทุนยังมีทัศนคติและพฤติกรรมการบริการที่เหมาะสม สามารถสื่อสารกับผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะผู้รับทุนที่เป็นคนในพื้นที่หรือกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งช่วยลดช่องว่างด้านภาษาและวัฒนธรรมในการให้บริการ สอดคล้องกับแนวคิดการดูแลที่เน้นผู้ป่วยเป็นศูนย์กลางและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชี้ว่าการสื่อสารที่เข้าใจร่วมกันเป็นปัจจัยสำคัญของคุณภาพการดูแลและการลดความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ²¹

การแบ่งเบาภาระพยาบาลวิชาชีพ สถานการณ์การขาดแคลนพยาบาลวิชาชีพทวีความรุนแรงตามการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุและผู้ป่วยเรื้อรัง โดยอัตราส่วนพยาบาลต่อประชากรไทยยังต่ำกว่ามาตรฐานสากล โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท ส่งผลให้พยาบาลต้องรับภาระงานเกินมาตรฐานและเพิ่มความเสี่ยงต่อความคลาดเคลื่อนในการรักษา²²⁻²⁴ การมีผู้ช่วยพยาบาลจึงเป็นแนวทางสำคัญในการแบ่งเบาภาระงาน เนื่องจากมีต้นทุนต่ำกว่าและสามารถดูแลผู้ป่วยขั้นพื้นฐานได้ ช่วยเพิ่มความปลอดภัยและประสิทธิภาพการดูแล

คุณลักษณะของผู้รับทุน กสศ. เป็นปัจจัยเสริมสำคัญ โดยผู้บังคับบัญชาประเมินว่าผู้รับทุนมีความอดทน ขยัน จิตอาสา และทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพและองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของนายจ้าง⁵ ข้อค้นพบดังกล่าวแตกต่างจากงานศึกษาของ วราภรณ์ สร้อยเงิน และคณะ ที่พบความแตกต่างเชิงการประเมินระหว่างผู้สำเร็จการศึกษากับผู้บังคับบัญชา²⁵ ทั้งนี้ ศักยภาพที่โดดเด่นของผู้รับทุน กสศ. อาจอธิบายได้ด้วยทฤษฎีความคาดหวังของ Vroom ซึ่งชี้ว่าแรงจูงใจเกิดจากความคาดหวังในความสามารถและคุณค่าของผลลัพธ์²⁶ โดยผู้รับทุนซึ่งผ่านประสบการณ์ชีวิตที่ยากลำบากและได้รับโอกาสทางการศึกษามีแรงจูงใจสูงในการพิสูจน์ตนเองและตอบแทนสังคม ส่งผลให้มีพฤติกรรมการทำงานที่โดดเด่น

นอกจากนี้ คุณลักษณะด้านจิตอาสาและทัศนคติเชิงบวกต่องานของผู้รับทุนยังสอดคล้องกับแนวคิดพฤติกรรมกรเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร (Organizational citizenship behavior) ของ Organ ซึ่งเป็นพฤติกรรมสมัครใจที่ช่วยเสริมประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร²⁷ โดยมีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบสุขภาพที่ต้องอาศัยความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะในองค์กรที่ต้องพึ่งพาความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม คุณลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้รับทุน กสศ. สร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่สถานบริการสุขภาพมากกว่าการเป็นผู้ช่วยพยาบาลทั่วไป ทั้งในด้านบรรยากาศการทำงานและคุณภาพการดูแลผู้ป่วยโดยรวม

ผลตอบแทนทางสังคมต่อประเทศชาติ ประกอบด้วย การลดความยากจนข้ามรุ่น และ การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

การลดความยากจนข้ามรุ่น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) มีนโยบายยุติความยากจนข้ามรุ่น (Breaking the cycle of poverty) ผ่านการให้ทุนการศึกษาหลักสูตรระยะสั้นที่นำไปสู่งานทำร้อยละ 100 ซึ่งช่วยให้เยาวชนจากครัวเรือนยากจนมีรายได้มั่นคง โดยผู้รับทุนมีรายได้เฉลี่ย 15,342 บาทต่อเดือน ซึ่งสูงกว่าค่าแรงขั้นต่ำ (ประมาณ 9,900-10,620 บาทต่อเดือน) และเพียงพอต่อการดำรงชีพ⁹ ผลดังกล่าวสะท้อนบทบาทของการศึกษาในฐานะการลงทุนด้านมนุษย์ (Human capital investment) ที่ช่วยเพิ่มศักยภาพของบุคคลและหลุดพ้นจากความยากจนได้ด้วยตนเองในระยะยาว สอดคล้องกับรายงานของ World bank ที่ชี้ว่าการพัฒนาทักษะและการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นกลไกสำคัญในการยุติความยากจนข้ามรุ่นและเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจของครัวเรือน²⁸

ผลตอบแทนทางสังคมที่สำคัญประการหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้รับทุนจากภาวะขาดโอกาสสู่ความมั่นคงในชีวิต สามารถเป็นกำลังหลักของครอบครัว มีความรับผิดชอบ และบริหารจัดการชีวิตตนเองได้อย่างมีเป้าหมาย แม้ผลลัพธ์ดังกล่าวไม่สามารถประเมินเป็นมูลค่าทางการเงินได้ทั้งหมด แต่มีส่วนเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมในระยะยาว โดยการมีงานทำและรายได้ที่มั่นคงทำให้เกิดความพึงพอใจในชีวิต ความภาคภูมิใจในตนเอง และสุขภาวะทางจิตใจ นอกจากนี้ ยังเป็นการลดความยากจนข้ามรุ่น ทั้งนี้ การเข้าถึงการศึกษาจึงช่วยสร้างโอกาสในการทำงานที่มีคุณภาพเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้บุคคลจากครัวเรือนยากจนสามารถยกระดับสถานะทางเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทยส่วนหนึ่งเกิดจากความแตกต่างของโอกาสในการเข้าถึงสถานศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้และคุณภาพชีวิตในระยะยาว¹² การสนับสนุนทุนการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการมีงานทำ โดยเฉพาะการศึกษาสายอาชีพระยะสั้นที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน จึงเป็นแนวทางสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับรายงานของ Organization for economic co-operation and development (OECD) ที่ชี้ว่าการพัฒนาทักษะอาชีพและการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานช่วยเพิ่มการจ้างงาน ลดความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง²⁹

นอกจากนี้ การศึกษาที่นำไปสู่การมีงานทำยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยรายงานของ UNESCO ระบุว่าการศึกษาที่มีคุณภาพควรช่วยให้ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ และเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม³⁰ ในบริบทของโครงการทุนผู้ช่วยพยาบาล กสศ. การที่ผู้รับทุนสามารถมีงานทำ มีรายได้มั่นคง และบางส่วนมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น สะท้อนถึงผลตอบแทนทางสังคมในระดับประเทศ ทั้งในด้านการเพิ่มกำลังแรงงานที่มีทักษะ การลดภาระทางสังคม และการส่งเสริมการเคลื่อนย้ายทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและความมั่นคงของประเทศในระยะยาว

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การให้ทุนการศึกษาหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาลโดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาสร้างผลตอบแทนทางสังคมที่คุ้มค่าทั้งในมิติเศรษฐกิจและสังคม ต่อผู้รับทุน เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต มีงานทำมีรายได้มั่นคง สามารถดูแลตนเองและครอบครัว มีเงินออม และพัฒนาสู่การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ต่อครอบครัว เกิดการแบ่งเบาภาระ คุณภาพชีวิตดีขึ้น มีที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกินที่ดีขึ้น ต่อสถานบริการสุขภาพ ได้บุคลากรที่มีคุณภาพ ช่วยแบ่งเบาภาระพยาบาลวิชาชีพที่ขาดแคลน และต่อประเทศชาติ ช่วยลดความยากจนข้ามรุ่นและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่

1. ควรขยายผลโครงการทุนการศึกษาระยะสั้นไปสู่สาขาอาชีพอื่นที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน
2. ควรพิจารณากรอบอัตราค่าจ้างผู้ช่วยพยาบาลในภาครัฐให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้รับทุนสามารถทำงานใกล้บ้านและลดการย้ายถิ่น

3. ควรพัฒนาระบบการเก็บข้อมูลผลกระทบทางสังคมอย่างต่อเนื่องเพื่อการประเมินผลระยะยาว
4. ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและสถานประกอบการในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

สำหรับการศึกษาในอนาคต ควรติดตามผลระยะยาวของผู้รับทุนอย่างน้อย 5 ปีขึ้นไป รวมทั้งศึกษาผลกระทบต่อชุมชนระบบบริการสุขภาพ และเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ เพื่อให้สามารถประเมินมูลค่าผลกระทบทางสังคมที่มีความแม่นยำและเหมาะสมกับบริบทไทยมากขึ้น

References

1. Phucharoen U. Important of Education is Essential to our Country. Mahachulagajrasara Journal. 2021;12(1):25-33. (in Thai)
2. Equitable Education Fund (EEF). Annual Report 2024. Bangkok: Equitable Education Fund; 2024. The Modern Management Frontier Journal. 2562;17(2):118-25. (in Thai)
3. Srichantra T, Sathueanprai T. The assessment of social impact and social return on investment for social services a case study of the create knowledge project to career community promotion: healthy massage Nakhon Nayok and Srakaew provinces.
4. Chulalongkorn University Social Research Institute. Social return on investment of the elderly skills development program. Bangkok: Chulalongkorn University; 2023. (in Thai)
5. Banke-Thomas A, Wilson K, Ameh C. Social return on investment (SROI) in maternal and newborn health: a systematic review. BMJ Global Health. 2021;6(5):e005365. doi: 10.1186/s12889-015-1935-7
6. Luedang S, Jaturapornpracit C. Education management for sustainable development: from expectations to the future. Journal of Public Administration and Politics. 2023;13(1):76-93. (in Thai)
7. Ngaorungsi K. Education and sustainable development. Journal of the Association of Researchers. 2016;21(2):13-18. (in Thai)
8. Anansawas S, Leesri T, Khomkom S, Chularee S, Tabjan J, Nonsuphap S. Research report of Social return on investment (SROI) of the Producing of Nursing who received the Scholarly Support from the Equitable Education Fund (EEF) generating the Sustainable Development among Scholarship Recipients, Family's, and Health care setting. Equitable Education Fund, 2025. (in Thai)
9. Equitable Education Fund. EEF reveals a successful education model to break the cycle of poverty: "One year of study can change life, 100% employment, ending poverty within one generation" [Internet]. 2025 [cited 2025 Jul 15]. Available from: <https://www.eef.or.th/news-060325-2/> (in Thai)
10. Pagaiya N, Sasat S, Wiserith W. Health workforce requirements for dependent older people in the future. Journal of Health Systems Research. 2021;15(2):200-17. (in Thai)
11. Public Health England. The older adults' NHS and social care return on investment tool: final report. London: Public Health England; 2020.
12. Thailand Development Research Institute. Report on educational inequality in Thailand. Bangkok: Thailand Development Research Institute; 2023. (in Thai)

13. Gardner H. A synthesizing mind: a memoir from the creator of the theory of multiple intelligences. Cambridge (MA): MIT Press; 2020.
14. Kemp PA, Oldman C, Thomson C. Housing and social exclusion. In: Burrows R, Pleace N, Quilgars D, editors. Homelessness and social policy. London: Routledge; 1995. p. 52-68.
15. Junsrithong P. The Next normal and education. Educational Journal, Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University. 2022;5(3):25-36. (in Thai)
16. Keyes CLM. The mental health continuum: from languishing to flourishing in life. Journal of Health and Social Behavior. 2002;43(2):207-22.
17. Maslow AH. Motivation and personality. New York: Harper & Row; 1954.
18. Oh VYS. Money matters for future well-being: a latent growth analysis and meta-analytic integration of associations between income, financial satisfaction, and 22 well-being variables across three data sets. Journal of Personality and Social Psychology. 2025;129(2):384-406. doi: 10.1037/pspp0000552
19. UNESCO. Education for sustainable development: learning objectives. Paris: UNESCO Publishing; 2014.
20. Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute (TGRI). Situation of the Thai Elderly 2021. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University; 2021. (in Thai)
21. Institute of Medicine. Crossing the quality chasm: a new health system for the 21st century. Washington (DC): National Academies Press; 2001. (in Thai)
22. Thailand Nursing and Midwifery Council. Report on nursing and midwifery workforce situation in Thailand 2022. Bangkok: Thailand Nursing and Midwifery Council; 2022. (in Thai)
23. Aiken LH, Sloane DM, Bruyneel L, Van den Heede K, Griffiths P, Busse R, et al. Nurse staffing and education and hospital mortality in nine European countries: a retrospective observational study. Lancet. 2014;383(9931):1824-30. doi: 10.1016/S0140-6736(13)62631-8
24. Lasater KB, Aiken LH, Sloane DM, French R, Martin B, Reneau K, et al. Patient outcomes and cost savings associated with hospital safe nurse staffing legislation: an observational study. JAMA Netw Open. 2021;4(3):e211476. doi: 10.1136/bmjopen-2021-052899
25. Soingoen W, Puttakesorn S, Chuabsamai A, Pattharapakorn R. The Follow-up of practice qualification of certificated practical nurses by self-evaluation and head nurses. Siriraj Nursing Journal. 2013;6(1):1-12. (in Thai)
26. Vroom VH. Work and motivation. New York: Wiley; 1964.
27. Organ DW. Organizational citizenship behavior: the good soldier syndrome. Lexington (MA): Lexington Books; 1988.
28. World Bank. The human capital index 2020 update: human capital in the time of COVID-19. Washington (DC): World Bank; 2020.
29. OECD. Equipping health workers with the right skills: skills anticipation in the health workforce. Paris: OECD Publishing; 2022.
30. UNESCO. Reimagining our futures together: a new social contract for education. Paris: UNESCO Publishing; 2021.